

Kiekendieven en windturbines rondom het Wierdense Veld

Ben Koks – onafhankelijk vogelexpert

26-05-2023

Bruine kiekendief met logger nabij Delfzijl

Algemeen

Het Wierdense Veld heeft een belangrijke functie voor tal van vogelsoorten. Zowel voor broedvogels, migrerende en ook overwinterende soorten. Eén van de soorten die het centrale deel van dit N2000 nodig hebben als slaappleaats is de blauwe kiekendief. Hoewel betrouwbare cijfers van overwinterende blauwe kiekendieven in Nederland ontbreken wordt het aantal individuele vogels van deze soort op 500-1000 exemplaren geschat (van Kleunen et al. 2017) en kan de soort daarmee als een relatief schaarse overwinteraar worden gezien. Hoewel een serie betrouwbare tellingen pas in recente jaren zijn georganiseerd behoort de slaappleaats in de provincie Overijssel tot de locaties met de grootste aantallen. Alleen het hoogveen van de Engbertsdijkerven en de rietlanden west van de Ramspolbrug herbergen doorgaans meer blauwe kiekendieven dan die van het Wierdense Veld. Hoewel er nimmer onderzoek met zenders en/of loggers heeft plaatsgevonden binnen de provincie Overijssel is uit onderzoek elders (Groningen, Vlaanderen en Frankrijk) bekend dat blauwe kiekendieven in een gebied van 15-20 kilometer afstand van de slaappleaats overdag actief zijn om te jagen. Andere bekende slaappleaatsen zoals het Aamsveen en Haaksbergerveen hebben een vergelijkbare status om te overwinteren en de nacht door te brengen.

In tegenstelling tot de Engbertsvenen, waar toendrarietganzen voorkomen, slapen er geen ganzen in het Wierdense Veld. Vogeltellers zien wel opvallende aantallen blauwe kiekendieven op slaappleaatsen.

En opvallende aantallen kramsvogels (een lijsterachtige). De aanwezige broedparen kraanvogel hebben ook een sterke neiging om in het schemerdonker vanuit het omliggende agrarische gebied de slaappleatsen in het hoogveen op te zoeken.

Tot zover de betekenis van slaappleatsen in het Wierdense Veld.

Status

Als broedvogel staat de blauwe kiekendief op de Rode lijst en het lijkt een kwestie van tijd alvorens blauwe kiekendieven niet meer zullen nestelen in Nederland. Sovon schat het aantal blauwe kiekendieven dat in Nederland overwintert op 400-800 en het aantal doortrekkende vogels op 500-2000. Waar deze schattingen op zijn gebaseerd is niet na te gaan, maar als de aantallen van bekende slaappleatsen in Overijssel op rij worden gezet dan zitten er tussen eind oktober en ½ maart zeker 100 individuen op de bekende slaappleatsen. Dit zou neerkomen op ruim 10-25% van het landelijke totaal. Op haar beurt bedraagt het aandeel van de slaappleats van het Wierdense Veld op bepaalde momenten zo'n 20% van het aantal overwintersaars in Overijssel. Dit zijn slechts indicatieve percentages maar het is wel helder dat de aantallen kiekendieven in dit gebied van significante betekenis zijn uitgaande van zowel gemiddelde als maximale aantallen in de tellingen.

De Blauwe kiekendief moet het voornamelijk hebben van agrarisch gebied om er te jagen op woelmuizen en een selectie aan vogelsoorten. De kwaliteit van zowel maatregelen in boerenland en de beschikbaarheid van prooiën bepaald voor een aanzienlijk deel de aantallen op slaappleatsen van deze groep roofvogels.

Slaappleatsen en hun sociale betekenis

Slaappleatsen zijn meer dan alleen een groep losse individuen die zowel in tijd als ruimte toevallig elkaar opzoeken. Hoewel er inmiddels aardig wat kiekendieven wereldwijd met zenders/loggers zijn uitgerust zijn de verkregen data in relatie tot getelde aantallen vogels nimmer geanalyseerd. Het is simpelweg te moeilijk en tijdrovend. Het is echter wel degelijk goed te beargumenteren dat de

slaapplaatsen zowel in als buiten Overijssel met elkaar zijn verbonden en dat de getelde aantallen slechts het topje van de ijsberg vertegenwoordigen die in gebieden de nacht doorbrengen.

Kiekendieven zijn sociale en opportunistische vogels en zowel veiligheid als het uitwisselen van locaties waar het voedselaanbod de moeite waard is zouden redenen kunnen zijn dat deze vogels elkaar op slaapplaatsen opzoeken.

Fenologie en andere soorten kiekendieven

Het is nagenoeg zeker dat de slaapplaats van het Wierdense Veld in alle maanden door 1 of meerdere vogels van verschillende soorten wordt benut. Blauwe kiekendief is van de vier in Europa voorkomende soorten kiekendieven te zien in het Wierdense veld maar ook de andere soorten zijn in kleine aantallen geregistreerd.

Het gros van de blauwe kiekendieven komt vanaf half oktober binnen en tot eind maart zijn de vogels aanwezig. Het gaat hierbij waarschijnlijk vooral om vogels uit Fenno Scandinavië en het westen van Rusland. Ook blijkt uit recent Frans onderzoek dat Franse broedvogels met loggers net zo goed in richting Nederland migreren voor overwintering. Grosso modo is een slaapplaats van blauwe kiekendieven in Nederland zo'n 5-6 maanden op jaarbasis actief. Dit is een aanzienlijk deel van de 'annual cycle'. Het is niet gewaagd te veronderstellen dat de slaapplaats in het Wierdense Veld een cruciale rol speelt in het sociale systeem dat kiekendieven nodig hebben om op populatieniveau te kunnen overleven.

Kwetsbaarheid in relatie tot aanvlieg- en uitvliegroutes

Hoewel tellingen op slaapplaatsen van kiekendieven gelet op de complexiteit van de waarnemingen slechts een ondergrens opleveren van getelde dieren en de aanvliegroutes kan desalniettemin worden gesteld dat de meest jachtgebieden ten Noorden en ten Zuidwesten van het hoogveen van het Wierdense Veld zijn gesitueerd. Ten Noorden liggen de nodige open agrarische gebieden en ten zuiden van de N35 zou bijvoorbeeld de Zunasche Heide/Sallandse Heuvelrug betekenisvolle jachtgebieden kunnen herbergen voor de blauwe kiekendief.

Winturbines en kiekendieven

De eerste publicaties over het risico voor kiekendieven in relatie verscheen in 2019 in het wetenschappelijke tijdschrift Ibis (Schaub et al. 2019). De studie betrof een regio in Groningen waar broedende grauwe kiekendieven werden onderzocht. Nadien is een studie opgestart in de provincie Flevoland rondom de bruine kiekendief en tevens blauwe kiekendief in relatie tot windturbines in Frankrijk. Het is te complex om in dit stuk de conclusies van deze recente studies op rij te zetten maar de effecten op broedende grauwe kiekendieven zijn significant en negatief.

Op basis van mijn onderzoek naar kiekendieven op drie continenten durf ik de stelling te verdedigen dat de negatieve impact en de kans op mortaliteit van blauwe kiekendieven die slapen in het Wierdense Veld aanzienlijk kan zijn. Een treffend voorbeeld in Nederland waar de aantallen dieren op een slaapplaats kelderden betreft het Gorzenveld in de provincie Flevoland (natuurgebied van het Flevolandschap gelegen in de zg. Zuidlob). Kiekendieven die voornamelijk jagend op het oude land (omgeving Bunschoten-Spakenburg) en het centrale deel van Zuidelijk Flevoland komen een forse dichtheid aan windturbines van verschillende types en bedrijven tegen). Een ander effect van de bouw van turbines is de teloorgang van gunstig jachthabitat. Dat is wellicht nog te compenseren elders in de regio maar zolang er weinig tot niets bekend is over homeranges, tijdsbesteding over de dag en de doorstromingsnelheid (en dus ook ervaring van individuen) zal het ook met een glazen bol niet mogelijk

zijn een fatsoenlijke inschatting te maken over de kans dat er vogels die in het Wierdense Veld veilig zouden kunnen overnachten deels een klap van de molen zullen meekrijgen.

De telreeks van kiekendieven op de slaappleats in het Wierdense Veld is de laatste paar seizoenen op betrouwbare wijze uitgevoerd door vrijwilligers uit de regio. Op deze foto staat het telpunt aan de Wulpweg waar het gros van de inkomende vogels 1.5 – 2 uur voor zonsondergang wordt geteld. Tijdens deze tellingen zijn een hele serie waarnemingen gedaan van vogels die allen zijn ingevoerd op www.waarneming.nl.

Expertise

Ben Koks heeft zich in zijn vrije tijd beziggehouden met het tellen van blauwe kiekendieven op een aantal slaappleats in de provincie Overijssel en heeft frequent de slaappleats in het Wierdense Veld in beeld gebracht. Intussen heeft de Vogelwerkgroep Midden Overijssel (standplaats Nijverdal) het stokje overgenomen en worden de belangrijkste slaappleats in de provincie simultaan door vrijwilligers volgens een protocol geteld.

Koks heeft wereldwijd met kiekendiefonderzoekers samengewerkt en opgezet en ondersteund in Nederland, Duitsland, Denemarken, Vlaanderen, Polen, Belarus en verschillende landen in Westelijk Afrika en India. In Senegal vond hij de grootste slaappleats van kiekendieven ter wereld met meer dan 4.000 bruine en grauwe kiekendieven. Zijn meest recente publicatie verscheen eind 2022 en gaat over de steppekiekendief. Zie verder :https://nl.wikipedia.org/wiki/Ben_Koks

Referenties:

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap/agrarisch-natuurbeheer-anlb/kennisbank/doelsoorten/blauwe-kiekendief/>

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Schaub et al 2019 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ibi.12788>

Ondergaande zon Wierdense veld tijdens slaapplaatstelling

Verzamelen braakballen blauwe kiekendief in het Haaksbergerveen

